

Åtta faktorer för en visuellt upplevelsemässigt god parkmiljö - en fallstudie

Thyra Häggstam

Titel: Åtta faktorer för en visuellt upplevelsemässigt god parkmiljö - en fallstudie

Engelsk titel: Eight factors for a visually experiential park environment - a case study

© Thyra Häggstam

Handledare: Maria Hedberg, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0499 Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: Park, miljöpsykologi, utomhusmiljö, semantisk miljöbeskrivning

Omslagsbild: Fotot är taget vid vattendraget i Linköpings Trädgårdsförening, som utgör uppsatsens fallstudie.

Foton och illustrationer: Thyra Häggstam där inget annat anges.

Publiceringsår: 2015

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammanfattning

Idag bor cirka 85 procent av Sveriges befolkning i städer och allt fler människor söker sig till de större städerna för arbete och bostad. Det ökar konkurrensen om markanvändningen i urban miljö. Grönytor i städerna främjar människors mentala och fysiska hälsa och även samhällsutvecklingen i övrigt. Trots det minskar antalet grönytor i urban miljö, vilket medför behov av att belysa värdet av parkmiljöer i städer och hur man kan utveckla deras kvaliteter.

I texten "Parken för Homo Urbanis - stadsmänniskan" lyfter landskapsarkitekten Gunnar Jarle Sorte fram miljöpsykologisk forskning som visar hur viktigt det är med parker för människor i städer. Sorte beskriver åtta visuella faktorer som definierar den visuellt upplevelsemässigt ideala parken. Faktorerna används inom semantisk miljöbeskrivning och definieras som viktiga för att skapa en visuellt upplevelsemässigt god parkmiljö för stadsmänniskan. De åtta faktorerna är *trivsamt, komplexitet, helhet, rumslighet, kraftfullhet, social status, affektion* och *originalitet*. De kan användas för att beskriva och undersöka människors visuella upplevelse av parker och som stöd vid utveckling av parkmiljöer.

Detta arbete undersöker de åtta visuella faktorerna för en upplevelsemässigt god parkmiljö. För att få en bättre förståelse för faktorerna och hur de skulle kunna tolkas och exemplifieras studerades litteratur med anknytning till miljöpsykologisk forskning och en fallstudie av parken Linköpings Trädgårdsförening utfördes. Litteraturstudier och samtal med Linköpings stadsträdgårdsmästare gav information om parken och dess bakgrund. När jag hade inblick i faktorerna och parkens bakgrund gjordes platsbesök i Linköpings Trädgårdsförening, för att observera och analysera hur faktorerna kan exemplifieras.

I uppsatsens resultatdel redovisas en sammanställning om varje faktor i allmänhet, hur jag upplever att de kan exemplifieras i fallstudien Linköpings Trädgårdsförening och avslutningsvis exempel på element som generellt kan bidra till upplevelsen av de olika faktorerna i en parkmiljö.

Abstract

Today about 85 percent of the Swedish population lives in cities and more and more people are drawn to the big cities for employment and housing. This increases the competition of land use in urban areas. Green space in cities promotes the mental and physical health of humans and the development of society in general. In spite of that the number of green areas is reduced over time. That entails the need to enlighten the value of urban park environments and how to develop their qualities.

In the text "The park for Homo Urbanis - the city dweller" the landscape architect Gunnar Jarle Sorte enlightens environment physiological research that shows the importance of parks in cities. Sorte describes eight visual factors that define the visually experiential ideal park. The factors are used in the semantic environment description and are defined to be important when creating visually experiential park environments for the city dwellers. These eight factors are *cosiness*, *complexity*, *wholeness*, *space*, *power*, *social status*, *affection* and *originality*. They are useful for describing and investigating people's visual experiences of parks and for the development of park environments.

This essay investigates the eight factors for a visually experiential park environment. First of all, I studied some literature connected to environmental psychology research about how the factors could be interpreted and exemplified. A case study of the city park of Linköping (Linköpings Trädgårdsförening) was also done. Through literature studies and by an interview with the responsible of the green spaces at the municipality administration of Linköping I received information about the park and its background. Secondly, when I had knowledge about the aspects and the park I visited the site to observe and analyse how the aspects can be exemplified in the context of the city park of Linköping.

The result part of this essay presents a compilation of each factor in general, how I experience that the factors can be exemplified in the case study city park of Linköping and finally examples of elements that can contribute to the experience of the different factors in a park environment.

Introduktion

Denna uppsats innehåller en studie av framförallt miljöpsykologisk litteratur med anknytning till de åtta definierade faktorer som Gunnar Jarle Sorte, professor emeritus i landskapsarkitektur, Institutionen för landskapsplanering vid SLU Alnarp, lyfter fram i sin text ”Parken för Homo Urbanis - stadsmänniskan” (2005). Faktorerna har sitt ursprung i miljöpsykologisk forskning och definieras som viktiga för att skapa en upplevelsemässigt god parkmiljö för stadsmänniskan. De åtta faktorerna är *trivsamhet*, *komplexitet*, *helhet*, *rumslighet*, *kraftfullhet*, *social status*, *affektion* och *originalitet* (Küller 1975). Utifrån de åtta faktorerna gjorde jag en fallstudie av Linköpings Trädgårdsförening för att undersöka hur faktorerna kan exemplifieras.

Bakgrund

Enligt rapporten Global Garden Report (Kairos Future 2012) bor cirka 85 procent av Sveriges befolkning idag i städer. Allt fler människor bosätter sig och arbetar i städer vilket ökar konkurrensen om markanvändningen i urban miljö. Samtidigt minskar mängden grönytor i städerna (Kairos Future 2012), vilket medför att kravet på parkmiljöernas kvalitet ökar.

Rapporten Global Garden Report vill belysa den fysiska och psykiska vikten av grönytor i städer. Studier visar att det är större chans att människor som har tillgång till parker och andra liknande grönytor motionerar regelbundet samt att de löper mindre risk att känna sig stressade, arga eller deprimerade (Kairos Future 2012). Rapporten hänvisar till stadsplaneringens historia och menar att försummelsen av grönytor på lång sikt inte är hållbart och kan leda till otillfredsställande stadsmiljöer. Det är viktigt att kombinera det bästa av det urbana livet med det bästa av naturen för att skapa en hållbar stadsmiljö (Kairos Future 2012).

Parkers funktion

Enligt rapporten Global Garden Report (Kairos Future 2012) ökar grönytor städernas attraktivitet och bidrar till flera miljömässiga och ekonomiska fördelar. Stadsplanering handlar om den fysiska, sociala och kulturella miljöns kvalitet (Aura 1984). Parkmiljöer är en viktig del inom hållbar stadsplanering då de kan bidra till att utveckla dessa kvaliteter. Parktyper kan öka egendomsvärdet på närbelägna fastigheter, bidra till områdesgemenskap och till social integration (Kairos Future 2012). Parkers funktion är enligt Kairos Future (2012) bland annat att stärka social inkludering och integration samt att skapa band mellan invånarna. De menar att parkers funktion kommer bli allt viktigare ju mer städer växer.

Omgivande miljöer är viktiga för människors hälsa, till exempel främjar grönska återhämtningen (Ulrich 1984). Vid ett experiment där deltagarna först tittade på en stressande och obehaglig film följt av en film med antingen naturmiljö eller en urban miljö, visade det sig att det skedde en snabbare och fullständig återhämtning vid betraktande av filmen med naturmiljö (Ulrich et al. 1991). Innehållet i studien visade att naturmiljöer och miljöer utan naturens egenskaper ger skillnader i återhämtning och perceptuellt intag hos deltagarna (Ulrich et al. 1991). En annan studie visar att patienter som efter operation hade utsikt mot grönska från sitt rum återhämtade sig snabbare än de som endast hade utsikt mot en vägg (Ulrich 1984).

Hur utformar man parker med upplevelsemässigt hög kvalitet?

En park av hög kvalitet är unik och har en stark identitet (Andersson 1990). Parkens form, aktivitetsinnehåll och placering i staden kan i hög grad påverka parkens identitet (Andersson 1990). Det är viktigt att ge parker mycket personlighet (Grahn 1990). Den ideala parken betyder något för individen och människan behöver möta flera miljöer av olika karaktär för att utvecklas (Grahn 1990). I städer behövs det därför parkmiljöer av hög kvalitet som innehåller flera typer av omgivningar (Grahn 1990).

Det finns flera teorier och infallsvinklar om hur den ideala parken gestaltas. En teori om den ideala parken utifrån ett visuellt upplevelsemässigt perspektiv lyfter Sorte fram i sin text "Parken för Homo Urbanis - stadsmänniskan" (Sorte 2005). Där beskriver han en teori om åtta faktorer hos den visuellt upplevelsemässigt ideala parken. Teorin utgår från semantisk miljöbeskrivning, utvecklad inom den miljöpsykologiska forskningen, där upplevelsen av den visuella omgivningen beskrivs i åtta faktorer (Sorte 2005). Sorte (2005) har applicerat de åtta faktorerna på parkmiljö och resonerat kring stadsmänniskans behov av tillgång till parker med hjälp av miljöpsykologisk forskning. Sorte poängterar att parker och gröna element i staden är en upplevelsemässig resurs för stadsinvånarna.

Semantisk miljöbeskrivning

Semantisk miljöbeskrivning utvecklades inom tidig miljöpsykologisk forskning från en teori om faktorer som påverkar den visuella upplevelsen av en miljö (Küller 1975). Forskarna Osgood, Suci och Tannenbaum har utvecklat en metod och bedömningsinstrument för mätning av den semantiska meningen hos olika begrepp med hjälp av skattningsskalor (Küller 1975). Rikard Küller, filosofie licentiat i psykologi, teknologie doktor i arkitektur och professor i miljöpsykologi vid institutionen för arkitektur och byggd miljö, Lunds universitet, beskriver i boken "Semantisk miljöbeskrivning" (1975) metoden och hur han har använt den för systematisk mätning och upplevelsebeskrivning av omgivningen i byggd miljö i åtta huvudsakliga faktorer (Sorte 2005). Metoden undersöker hur en person upplever en miljö den befinner sig i samt föreställningar om olika miljöer (Küller 1975). Landskapsarkitekten Gunnar Jarle Sorte har senare applicerat modellen på parker. De åtta huvudfaktorerna i den semantiska miljöbeskrivningen är *trivsamt*, *komplexitet*, *helhet*, *rumslighet*, *kraftfullhet*, *social status*, *affektion* och *originalitet* (Küller 1975). Upplevelsen av dessa kan variera i olika grad oberoende av varandra (Küller 1975).

Metoden med faktorerna har visat sig lämplig även för miljöbeskrivningar och för jämförelse av olika miljöer (Küller 1975). Skattningsskalor används med ett beskrivande ord per skala som bearbetas med faktoranalys vilket ger en semantisk beskrivningsmodell av en miljö (Küller 1975). Istället för en riktig miljö kan även bilder, modeller eller film användas (Sorte 2005).

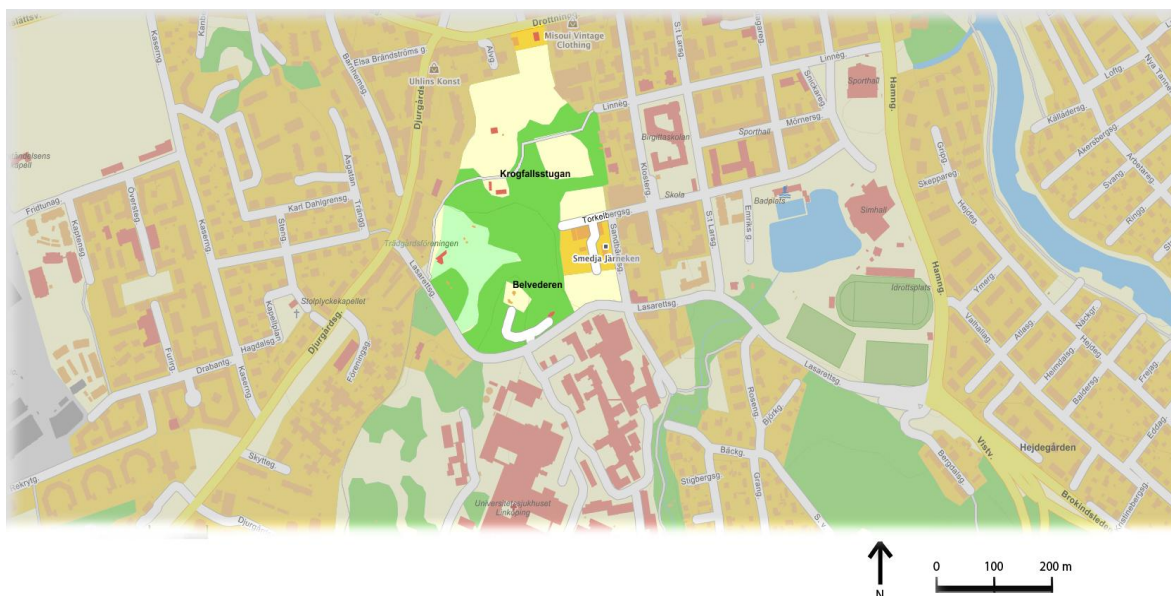
I sin text "Parken för Homo Urbanis - stadsmänniskan" lyfter landskapsarkitekten Sorte (2005) fram de åtta faktorerna hos den visuellt upplevelsemässigt ideala parken. De kan vara användbara för att undersöka och beskriva människors visuella upplevelse av en parkmiljö och som ett verktyg vid utvecklandet av parkmiljöer.

Nedan följer en kort beskrivning av de åtta faktorerna för den upplevelsemässigt ideala parkmiljön. Sammanfattningen av definitionerna är hämtad ur ”Utvärdering av stadsrum Bo01 i Malmö” (Küller & Tucker Cross 2003).

Faktor	Definition
Trivsamt	Upplevelse av trivsel, skönhet och trygghet i närmiljön.
Komplexitet	Närmiljöns mångfald och variation.
Helhet	Hur väl de olika delarna passar ihop och fungerar tillsammans.
Rumslighet	Graden av rumskänsla, slutenhet och avgränsning.
Kraftfullhet	Uttryck av kraft hos närmiljön och dess delar.
Social status	Ekonomisk och social värdering av närmiljön.
Affektion	Miljöns ålder men samtidigt en känsla av igenkänning.
Originalitet	Det ovanliga och överraskande i närmiljön.

Linköpings Trädgårdsförening

Linköpings Trädgårdsförening är centralt belägen i staden med en relativt samlad form och med arean 13 ha, vilket är ovanligt stort för att vara en stadspark.¹ Sedan år 2000 har det skett en restaurering och förnyelse av parken med inspiration från 1800-talet då parken började anläggas (Wallenquist 2004).

Linköpings Trädgårdsförening är centralt belägen.
(© Lantmäteriet medgivande 12012/0021, egen bearbetning)

Parken har blivit uppmärksammas vid flera tillfällen den senaste tiden för sin höga kvalitet och utgör därför ett bra studieobjekt. År 2008 kom Linköpings Trädgårdsförening på tredje plats i tävlingen "Sveriges vackraste park" (Elfström 2009). Året därefter blev Linköpings Trädgårdsförening den första svenska parken att ingå i det internationella nätverket European Garden Heritage Network, EGHN. Parkens kulturhistoriska värde, storlek, centrala läge och betydelse för människorna i regionen är de huvudsakliga anledningarna till medlemskapet (Linköpings kommun 2009). Parken bedöms i Linköpings översiktsplan, tillsammans med Linköpings stadskärna, vara av riksintresse för kulturmiljövård (Elfström 2010).

European Global Heritage Network är ett nätverk som syftar till att utbyta erfarenheter, främja utvecklingen av parker och trädgårdar samt utveckla synen

1. Stadsträdgårdsmästare Lise-Lotte Johansson, Linköpings kommun, samtal 24/4 2012.

på dem som en tillgång och viktig faktor för regional och lokal utveckling (EGHN 2012). Parkerna och trädgårdarna kan vara historiska eller moderna (Linköpings kommun 2009). För att bli medlem i EGHN ska anläggningen ha en hög kvalitet och ha en hållbar och stark utvecklingsplanering (Linköpings kommun 2009).

När parken började anläggas år 1859 var syftet främst att öka intresset för trädgårdsskötsel och att sprida kunskap om odling (Wallenquist 2009). I området anlades även en plantskola och promenadstråk för att tillgodose det ökande stadsinvånarantalets rekreationsbehov (Wallenquist 2009). I anslutning till parken, vid Drottninggatan, fanns vid tidpunkten för anläggandet en rehabiliteringsträdgård för sjukhuspatienter efter initiativ av lasaretsläkaren Johan August Åman (1790-1853) (Wallenquist 2009).

Linköpings Trädgårdsförening innehåller flera aktivitetsmöjligheter och verksamheter. (© Lantmäteriet medgivande 12012/0021, egen bearbetning)

De fyra huvudsakliga nyckelbegreppen angående parkens innehåll idag och i utvecklingsplaner för parken går i linje med parkens främsta syfte när den grundades. De fyra nyckelbegreppen är att parken ska vara *levande*, *pedagogisk*, *attraktiv* och ta hänsyn till *kulturarvet*. Linköpings kommun lägger i sin utvecklingsplan (2007) stor vikt vid att parken ska innehålla aktiviteter för att hålla parken *levande*. Parken ska vara *pedagogisk* vilket sker bland annat genom en

odlingsträdgård, en pedagogisk trädpromenadslinga och Naturcentrum. Skönhet och tillgänglighet är viktigt för att göra parken *attraktiv*. Syftet är även att ta vara på *kulturarvet* genom varsam förnyelse samt genom odling och försäljning av växter.

Linköpings Trädgårdsförening är en finpark och aktivitetspark samtidigt som den är modern utan att förlora sin historiska förankring (Olsson 2012). Parken innehåller idag, som tidigare nämnts, bland annat en odlingsträdgård, en pedagogisk trädpromenadslinga och Naturcentrum samt en utomhusscen, ett lusthus, en lekpark, parkgolf, beachvolleybollplaner, en boulebana, en odlingsträdgård, utsiktstornet Belvederen, en bigård, en rhododendrondal och en filosofisk vandringsslinga med ”stationer” där besökaren kan läsa korta texter och samtidigt betrakta naturen och utställda konstverk. Det finns flera aktörer i parken bland annat turistservice, växthus och plantskola, naturcentrum, bigård, matservering i Tropikhuset, café i utsiktstornet Belvederen, guidningsmöjlighet samt bokningsmöjlighet av volleybollplaner och parkgolf.

Linköpings kommun har utarbetat en utvecklingsplan med strategier för att uppnå målsättningen och ambitionen att utveckla och komplettera Linköpings Trädgårdsförening. Syftet är att Linköpings Trädgårdsförening ska vara en tydligare del av Linköpings identitet och förstärka Linköpings image som en grönare stad (Linköpings kommun 2007). Linköpings kommun har under restaureringen och utvecklandet av Linköpings Trädgårdsförening haft Patrik Grahns åtta parkkaraktärer i åtanke.² För att utveckla parker har Patrik Grahns, landskapsarkitekt och biolog samt docent i landskapsarkitektur, definierat åtta karaktärer som han anser behövs för att skapa en bra parkmiljö: artrik, rofylld, allmänningen, samvaro, rymd, viste, kultur/historia och vild (Grahns 1990).

Syfte

Denna studie syftar till att undersöka de åtta visuella faktorer vilka enligt artikeln ”Parken för Homo Urbanis – stadsmänniskan” (Sorte 2005) och miljöpsykologisk forskning definierar den visuellt upplevelsemässigt ideala parken. Ytterligare ett syfte är att undersöka hur de åtta faktorerna kan exemplifieras i Linköpings Trädgårdsförening och generellt. Utifrån detta formulerades frågeställningen: Hur kan de åtta faktorerna för den upplevelsemässigt ideala parken exemplifieras i fallstudien och hur kan faktorerna exemplifieras generellt?

Metod

Som metod har jag använt mig av litteraturstudier, samtal och platsbesök. Genom platsbesök, observationer av parken och bakgrundsfakta har jag analyserat Linköpings Trädgårdsförening utifrån faktorerna och hur jag upplever att de kan exemplifieras där. Genom att resonera kring hur jag upplever att faktorerna kan exemplifieras i fallstudien har jag sedan definierat exempel på beståndsdelar som jag upplever kan skapa upplevelsen av dessa faktorer generellt.

Litteraturstudie

Med hjälp av litteraturen läste jag om de åtta faktorer, som enligt miljöpsykologisk forskning, ingår i en visuellt upplevelsemässigt god parkmiljö samt allmänt om miljöpsykologi kopplat till faktorerna. Litteraturstudien har huvudsakligen utgått från ”Svensk miljöpsykologi” (Johansson & Küller 2005) som presenterar

2. Stadsträdgårdsmästare Lise-Lotte Johansson, Linköpings kommun, samtal 24/4 2012.

miljöpsykologisk forskning, framförallt kapitlet ”Parken för Homo Urbanis - stadsmänniskan” skrivet av Sorte samt en del av de källor han hänvisar till i kapitlet. Eftersom de åtta faktorerna från början utgår från miljöpsykologi och byggd miljö har jag valt att läsa ett begränsat urval av miljöpsykologisk litteratur för att få kunskap som anknyter till faktorerna. Eftersom Sorte har en landskapsarkitektonisk infallsvinkel har jag sökt på hans namn och även miljöpsykologen Küllers namn, i bibliotekets nationella sökmotorer Libris och Epsilon, källhänvisningar till miljöpsykologisk litteratur i dessa och därefter valt ut artiklar och litteratur som jag bedömt vara relevanta för mitt arbete.

Jag har använt mig av litteratur om semantisk miljöbeskrivning som ligger till grund för de åtta faktorerna för en upplevelsemässigt god miljö, för att ta reda på vad faktorerna har utvecklats ifrån. Jag har även använt litteratur för att bilda mig en uppfattning om fallstudien Linköpings Trädgårdsförenings bakgrund.

Samtal

För att få en aktuell bild och inblick i det pågående arbetet med Linköpings Trädgårdsförening samtalade jag med Linköpings kommuns stadsträdgårdsmästare Lise-Lotte Johansson. Jag ville bland annat ta reda på kommunens avsikt med parken och om kommunens aktuella utvecklingsplaner. Samtalet spelades in med diktafon och renskrevs.

Platsbesök

Genom litteraturstudier satte jag mig in i de olika faktorerna och därefter gick jag ut på plats och gick igenom varje faktor med karta till hands. Kartan över Linköpings Trädgårdsförening har jag använt som kartunderlag vid utformandet av min egen karta. Min analys av platsen har utgått från de åtta faktorerna *trivsamhet, komplexitet, helhet, rumslighet, kraftfullhet, social status, affektion* och *originalitet*. I den semantiska miljöbeskrivningen används skattningsskalor. I min studie resonerade jag istället utifrån litteraturstudierna vad i parken som kan bidra till känslan av varje faktor. Den metoden lämpade sig för mitt syfte som var att undersöka hur faktorerna skulle kunna exemplifieras.

Eftersom jag är uppvuxen i Linköping har jag besökt Linköpings Trädgårdsförening flera gånger vid olika tillfällen genom åren. Onsdagen den 28 mars 2012 besökte jag Linköpings Trädgårdsförening för en översiktlig observation utifrån mina kunskaper om de åtta faktorerna. Det var soligt väder och ganska många besökare i parken. Tisdagen den 24 april 2012 gick jag runt i parken för att observera, anteckna och fotografera mer grundligt. Det var en solig vårdag och många besökare rörde sig i parken.

Avgränsning

Studiens utgångspunkt har varit det miljöpsykologiska perspektivet på den visuella upplevelsen av parker. Andra perspektiv på det visuellt upplevelsemässiga och upplevelsen av en miljö med andra sinnen har inte behandlats i litteraturstudien och som teoretisk bakgrund för fallstudien. Inom det miljöpsykologiska perspektivet har studien fokuserat på den semantiska miljöbeskrivningens åtta faktorer för en visuellt upplevelsemässigt god miljö. Jag har avgränsat studien till de åtta faktorer som enligt miljöpsykologisk forskning definierar den visuellt upplevelsemässigt ideala parkmiljön. Studien avgränsas geografiskt till Linköpings Trädgårdsförening. Fallstudien utgår från mina egna observationer och tolkningar av hur de åtta faktorerna kan exemplifieras i Linköpings Trädgårdsförening.

Resultat

Arbetets resultat presenteras nedan och är indelat utifrån varje faktor. För varje faktor redovisas först en beskrivning av faktorn med utgångspunkt från Gunnar Jarle Sortes text ”Parken för Homo Urbanis - stadsmänniskan” och litteratur om miljöpsykologi. Därefter beskrivs hur faktorn, utifrån min upplevelse, kan exemplifieras i fallstudien Linköpings Trädgårdsförening. Avslutningsvis beskrivs hur faktorn, utifrån min tolkning och upplevelse, generellt kan exemplifieras. Utöver förklarande text redovisas även några foton samt en karta över parkområdet.

De åtta faktorerna i Linköpings Trädgårdsförening:

De åtta faktorerna för den upplevelsemässigt ideala parkmiljön är *trivsamhet*, *komplexitet*, *helhet*, *rumslighet*, *kraftfullhet*, *social status*, *affektion* och *originalitet* (Sorte 2005). Med utgångspunkt från Sortes beskrivningar och andra författares infallsvinklar fann jag exempel på alla faktorerna i Linköpings Trädgårdsförening.

Vattendrag, vegetation och stenar bidrar till trivsamheten i parken. Bilden visar Kärringbäcken i Linköpings Trädgårdsförening.

Trivsamhet - det hedoniska värdet

Trivsamhet utgör ett hedoniskt värde som bjuder besökaren på behag (Sorte 2005). Det hedoniska värdet innebär att något erbjuder besökaren en behaglig och njutningsfull känsla (Nationalencyklopedins ordbok 2012). Naturelement som vegetation, stenar och vatten i en rumslig ordning och bearbetning bidrar till det hedoniska värdet (Sorte 2005). Växter och vattnelement i en miljö främjar människans mentala återhämtning (Hartig 2005). Vattnelementets kanter påverkar hur vattnet uppfattas (Kaplan 1998).

Küller (1975) menar att bedömningen av trivsamtet skiljer sig åt mellan individer beroende på vad man har för bakgrund och förhållande till platsen, till exempel om man besöker miljön tillfälligt eller om man bor där. Exempelvis bedömer ofta människor sitt eget bostadsområde som mer trivsamt än vad besökare som inte varit på platsen tidigare gör (Küller 1975).

Linköpings Trädgårdsförening innehåller mycket vegetation och vattenelement kombinerat med stenar. Genom parken rinner vattendraget Kärringbäcken. Det finns en fontän vid entrén mot Drottninggatan med ljus- och ljudshow flera gånger per dygn. Parken innehåller en variationsrik artrikedom med vegetation som är av både tuktad och vild karaktär. Det finns både beständig etablerad vegetation och rabatter där växtligheten byts ut kontinuerligt.

Exemplifiering av vad som kan skapa upplevelse av *trivsamtet*:

Vattenelement.

Sittplatser.

Stenar.

Utblickar.

Vegetation, till exempel träd.

Belysning.

Den nedsänkta trädgården innehåller växtbäddar med hög variation av perennarter med olika karaktär. Det kan främja upplevelsen av komplexitet.

Komplexitet - den nyanserade variationen

Komplexitet utgör en faktor där nyanserad variation eftersträvas (Sorte 2005).

Det som skiljer den urbana miljöns komplexitet från naturmiljöns komplexitet är att den urbana miljön ofta även innehåller mycket "informationsbrus", till exempel skyltar, symboler, blinkande lampor och högtalare, som försöker fånga människans uppmärksamhet. Människan försöker omedvetet ständigt att sortera detta, men i för stor mängd kan det leda till mental trötthet. (Kaplan 1990, refererat i Sorte 2005)

I en god parkmiljö ges god möjlighet för människan att styra sin uppmärksamhet själv (Kaplan 1990, refererat i Sorte 2005). Även enligt Küller (1975) påverkar variationsrikedomen och mängden lätt urskiljbara enheter i en omgivning hur komplex en miljö uppfattas. Färgstyrkan på detaljer och väggar har visat sig påverka komplexiteten (Küller 1975). Värden som stimulerar flera av våra sinnen skapar en komplexitet och variation i parken (Sorte 2005). En miljö med hög komplexitet uppmuntrar utforskandet (Kaplan 1998). Intensitet, kontrast och mångfald i miljön bidrar till en större möjlighet att urskilja omgivningen med våra sinnen (Kaplan 1990, refererat i Sorte 2005). Enligt Kaplan (1998) har en

plats innehållande en rik mängd element hög komplexitet, medan stora, öppna ytor är exempel på låg komplexitet.

Kaplan (1998) hävdar att en vanlig missuppfattning är att en miljö med låg komplexitet kan uppfattas som tråkig medan allt för hög komplexitet är överväldigande. Han menar att det baseras på en förväxling av helhetens sammanhållning med komplexitet.

Linköpings Trädgårdsförening är både en finpark och en aktivitetspark då den är rik på både estetiska element och mer aktiverande element. Den variationsrika vegetationen är av tuktad karaktär, med perennrabatter vid huvudentrén och odlingsträdgården samt av vild karaktär kring berget. Det bedrivs bland annat odling och pedagogisk verksamhet med anknytning till odling i parken. Även lekplatsen är utformad med inspiration från odling.

Exemplifiering av element som kan skapa upplevelse av *komplexitet*:

Artrikedom och variation.

Vegetation av varierad karaktär.

Flera funktioner och upplevelser, gärna integrerade.

Element som har funktionalitet och upplevelsevärden under flera årstider.

Element som har funktionalitet och upplevelsevärden under stor del av dygnet.

Element som främjar fysisk och intellektuell aktivitet.

Färger och färgnyanser.

Varierande och urskiljbara former.

Tydlig entré från Drottninggatan och stadskärnan i norr.

Helhet - samspel och sammanhang

Rytm och kontinuitet skapar enligt Sorte (2005) en helhetskänsla i landskapsmiljöer. Han menar även att element som avviker från omgivningen och inte uppfattas som permanenta minskar känslan av en helhet i landskapsmiljöer (Sorte 2005). Enligt Küller (1975) minskar intrycket av helhet vid förekomst av störande inslag om de framstår som permanent inpassade. Om de ger känslan av att vara av tillfällig natur påverkas inte helhetsgraden i samma utsträckning utan miljön uppfattas ha en hög komplexitet (Küller 1975).

Enligt Kaplan (1998) är distinktion viktigt för att skapa god läsbarhet. Han hävdar att erfarenheten av en plats ökar möjligheten att se mönster i en miljö. Kaplan menar vidare att sammanhållning, läsbarhet, komplexitet och mystik är information som påverkar hur bekväma människor känner sig i en omgivning. Information är också centralt för det sätt människor relaterar till omgivningen (Kaplan 1998).

Sorte (2005) menar att parkmiljöer kan tillfredsställa människans behov av sammanhang som kontrast till den ibland osammanhängande urbana miljön. Han menar att en god park innehåller ett nyanserat och dynamiskt samspel mellan del och helhet. I samspelet mellan kultur- och naturelement kan detta ske (Sorte 2005).

Linköpings kommun har formulerat fyra nyckelbegrepp som utgångspunkt för sin strävan att vidareutveckla *Linköpings Trädgårdsförening* till en tydligare del av stadens identitet. Parken innehåller flera kulturelement, bland annat en odlingssträdgård, idéträdgårdar, den försänkta trädgården och flera verksamheter. Parken innehåller även en stor mängd naturelement genom variationsrik vegetation. Här finns både den tuktade växtligheten till exempel vid entrén med perennrabatter och det mer vilda området kring berget. Parken har ett genomgående trädgårdstema, vilket syftar till att intressera människor för odling. Trädgårdstemat är anknutet till parkens historia och skapar ett helhetstema för parken. Berget i parken har en vildare karaktär och entréområdet intill berget kommer att utvecklas för att skapa mer tydliga och enhetliga entréer.³

Exemplifiering av element som kan skapa upplevelse av *helhet*:

Kultur- och naturelement integrerade med varandra.

Rytm och kontinuitet.

Karaktärer som samspekar.

Tydliga entréer.

God läsbarhet och orienterbarhet.

Återkommande materialval i anläggningen.

Övergripande formspråk.

Informationsskyltar.

Rumslighet - öppenhet och slutenhet

Öppenhet och slutenhet är viktiga aspekter för människans visuella kommunikation med den fysiska omgivningen. Behovet av både öppna och slutna rum har rötter i människans grundläggande behov av kontroll och av att se men inte synas vid jakt (Sorte, 2005). Att se men inte synas ger en känsla av kontroll över situationen (Sorte 1994). Enligt Sorte (1994) föredrar generellt sett äldre människor parker av öppen karaktär medan yngre personer föredrar en mer omsluten karaktär.

Trädgårdsanläggningar med förankring i den franska barocken samt den engelska landskapsstilen innehåller flera tydliga exempel på öppenhet och slutenhet (Sorte 2005). Küller (1975) skriver att rumsligheten är kopplad till begränsningsytornas utformning. En byggnadsgrupps avgränsning respektive utspriddhet påverkar också rumsligheten enligt Küller. Slutna rum ger möjlighet till avskildhet (Sorte 2005). Breda vägar och fält som vidgar sig mot horisonten minskar rums-känslan (Küller 1975). Enligt Kaplan (2005) kan den urbana miljön ha en hög förutsägbarhet och parker kan därmed ge mer varierade rum som ger både behagliga och utmanande upplevelser.

3. Stadsträdgårdsmästare Lise-Lotte Johansson, Linköpings kommun, samtal 24/4 2012.

Linköpings Trädgårdsförening innehåller en stor variation av både öppna och slutna rum. Huvudentrén vid Drottninggatan är inramad av två entré villor och grindar som öppnar upp till entréparken "Den försänkta trädgården" som är indelad i perennfyllda halvmånar på varsin sida om ett genomgående promenadstråk som leder besökaren in till de mer öppna ytorna i parkens centrum. Parken är till stor del omsluten av bebyggelse och i parken är byggnaderna jämnt utspridda utmed kanterna av de öppna större ytorna. Parkens norra delar innanför huvudentrén består av ett par öppna större gräsytor till vilka mindre rum för olika aktiviteter, lek och utblickar angränsar. Parken innehåller många stora etablerade träd vilket ramar in och skapar flera mindre rum med sittplatsmöjligheter. Kupering med berg är tillgångar som skapar spännande stigar och rum. Beachvolleybollplanerna omsluts av jordvallar som skapar rumslighet och är användbara som åskådarpplatser.

Exemplifiering av element som kan skapa upplevelse av *rumslighet*:

En variation av öppenhet och slutenhet.

Vegetation med olika höjdnivåer till exempel markskikt, buskskikt och träd.

Spaljéer och staket.

Markmodellering för kupering.

Byggnader.

Berg.

Den cirkulärt öppna gräsytan omsluts av höga träd, växthuset och annan bebyggelse. I ytterkanten av den öppna ytan skapar pergolan mindre rum som har sittplatsmöjligheter och utblickar.

Kraftfullhet – i balans med mjukhet

Den ideala parken ger enligt Sorte (2005) en känsla av naturens inneboende kraft och styrka samtidigt som den ger utrymme för mjukhet och ömtålighet. Kraften och styrkan respektive mjukheten ger variation och balans och kan framkalla känslan av naturens mäktighet respektive ömtålighet. Den ideala parken innehåller både kraftfulla former och rum samt det mjuka, skira och ömtåliga. Mjukheten och kraftfullheten förstärker varandra och ger balans. "Ståtliga alléer, stora solitära träd, bergspartier och hårdgjorda ytor är exempel på element som kan inge en känsla av inneboende kraft och styrka. Den sirliga blomsterängen, daggen på daggårdan, de nickande fingerborgsblommorna i trädens skugga, liksom ett blommande fruktträd, appellerar till vårt behov av att vårda och skydda." (Sorte 2005, s. 234).

Linköpings Trädgårdsförening innehåller mycket vegetation och många etablerade, höga träd vilket skapar känslan av kraftfullhet. Berget med utsiktstornet Belvederen ger ett kraftfullt intryck. Även fontänen vid entrén mot Drottninggatan skapar känslan av kraft när den är i bruk. Växters olika karaktär kan bidra med känslan av kraftfullhet och mjukhet. Perennrabatterna vid entrén mot Drottninggatan minner om årstidsförändringar och det förgängliga, vilket skapar en kontrast mot träden omkring. Norra delen av parken innehåller stora cirkulära former i rumsligheten vilket kan ge ett kraftfullt intryck.

Exemplifiering av element som kan skapa upplevelse av *kraftfullhet* och mjukhet vilka förstärker och tydliggör varandra:

Kraftfulla respektive mjuka former.

Höga objekt som träd och berg.

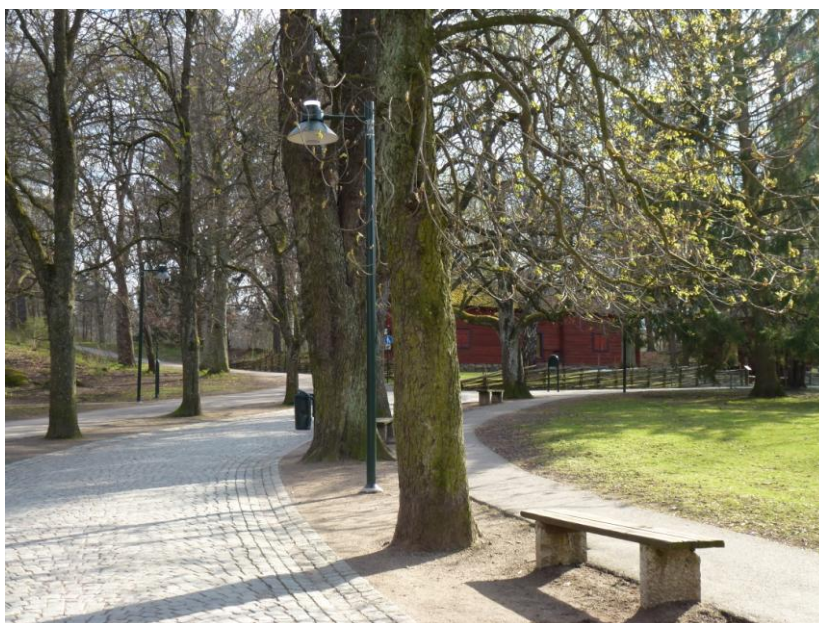
Livliga vattenelement som fontän, vattenfall och bäck.

Stomstruktur av vedartad vegetation vilken är synlig året runt.

Vegetation som visar årstidsvariationer.

Städsegrön växtlighet.

Mjukhet och skirhet kan skapas genom exempelvis perenner, annueller, ljusa färger och tunn bladtextur.

Ståtliga alléer och solitära träd är element som kan ge en känsla av inneboende kraft och styrka.

Social status - bearbetning och omvårdnad

Skötsel och omvårdnad av ett parkområde påverkar människors upplevelse av trygghet och ansvar vilket ger avtryck i parkens statusvärde. Minskar den upplevda skötseln minskar även parkens statusvärde. (Sorte 2005). Küller (1975) menar att social status är en ekonomisk och social värdemätare och tycks ha samband med samhällets värderingar.

Sorte (1994) beskriver det sociala värdet som miljöns uttryck för exklusivt och dyrt respektive det enkla, billiga och anspråkslösa. Han menar vidare att miljöns sociala status är ett uttryck för människans önskan att visa att kapaciteten är högre än det absolut nödvändiga från uteslutande funktionella faktorer. Om skötseln minskar till en lägre nivå än vad som krävs för att upprätthålla en viss standard, minskar det sociala värdet (Sorte 1994).

Linköpings Trädgårdsförening prioriteras högt av Linköpings kommun när det gäller bearbetning och omvårdnad. Det finns en utvecklingsplan för parken som visar att parken är prioriterad och värdefull. Linköpings kommun utvecklar entréerna. Att det sker positiva förändringar och förnyelse i parken påverkar parkens sociala värde positivt. Parken är belyst under kvällstid vilket främjar upplevelsen av säkerhet och social status. Det finns flera verksamheter i parken vilket ger känslan av aktivitet och omvårdnad.

Exemplifiering av element som kan skapa upplevelse av *social status*:

Lågsiktig, regelbunden och tät skötsel.

Materialval av hög kvalitet.

God belysning.

Välkomnande, välskötta entréer.

De formklippta häckarna och uppstammade rosenbuskarna i den pedagogiska trädgården intill Naturcentrum är en form av bearbetning och omvårdnad som kan bidra till upplevelsen av social status.

Affektion - igenkänning av det ursprungliga

Affektionsvärdet i en park menar Küller (1975) är känslan för det genuina, en slags igenkänning av det ursprungliga. Enligt Sorte (2005) är graden av affektion särskilt viktigt för den ideala parken (Sorte 2005). Enligt Küller (1975) är affektionsvärdet i en miljö en åldersfaktor. Han menar att rivning av byggnader påverkar affektionen mycket, men även komplexiteten och helhetsgraden påverkas. Sorte (2005) menar att upplevelsen av en historisk plats kan förstärka upplevelsen av nuet. Samtidigt skriver Küller (1975) att affektion inte behöver vara kopplat till platsens faktiska ålder utan påverkas av vad som är välbekant. Sorte (1994) menar att en park är ett utrymme med en distinkt karaktär som ger känslan av en meningsfull plats. Miljöns förmåga att låta människor utläsa förfluten tid och att utveckla ett familjärt förhållande till situationen skapar affektionsvärde (Sorte 2005). En indikation om människans förflutna kan vara en källa till känslan av samband och omsorg (Kaplan 1998).

Människor upplever en park olika beroende på preferenser vilket baseras på människors tidigare upplevelser och naturliga sammanhang (Kaplan & Kaplan 1989). Till exempel påverkar kulturella faktorer den individuella uppfattningen om en miljö (Sorte 1994). Sorte (1994) hävdar att inom miljöpsykologilitteratur är affektionsvärdet ofta relaterat till förtrogenhet. Den riktningen inom affektionsvärde menar Sorte (1994) är kopplad till faktorn originalitet. Küller (1975) skriver att affektion i bostadssammanhang påverkar identifierbarheten. Sorte (1994) har tolkat en positiv växelverkan mellan upplevd affektion och uppfattningen om att landskapet har en ursprunglig och naturlig karaktär. Enligt Sorte (2005) är affektionsvärdet särskilt viktigt i den upplevelsemässigt ideala parken som även bör innehålla en begränsad mängd kraftfullhet.

Linköpings Trädgårdsförening har flera affektionsvärden. Parken innehåller flera verksamheter som involverar lokalbefolkningen, både allmänheten och särskilda intressegrupper. Det främjar lokalbefolkningens känsla för anknytning till platsen. Några företag och föreningar har lokaliserat sig i Linköpings Trädgårdsförening med verksamheter tillgängliga för allmänheten. Det anordnas olika evenemang i parken och det finns traditioner knutna till området. Parken håller fast vid och framhäver dess ursprungliga syfte att främja intresset för odling. Detta präglar parken tydligt. Det råder en balans mellan att bevara och skapa nytt. Mycket av det ursprungliga i Linköpings Trädgårdsförening är bevarat och en del är utvecklat i en ny form. Exempelvis har det tetraederformade växthuset ersatt en nedbrunnen restaurangbyggnad. Parkens östra del, Dr Åmans trädgård, består av idéträdgårdar som byts ut vartannat år. Parken innehåller flera historiska byggnader som minner om förfluten tid, till exempel entré villorna, utsiktstornet Belvederen som idag inrymmer ett café, bigården, Gula paviljongen och Krogfallsstugan. Parken innehåller även flera målpunkter med aktiviteter, till exempel beachvolleybollplaner, lekplats, parkgolf samt boulebana. Den filosofiska promenadslingan genom parken kan också bidra till att förstärka känslan av nuet.

Exemplifiering av element som kan skapa upplevelse av *affektion*:

Element som förstärker platsens historia, till exempel gamla byggnader.

Informationsskyltar som uppmärksammar platsens historia, pågående verksamhet eller evenemang.

Tema som är anknutet till platsens historia kan bidra till antydning om förfluten tid.

Målpunkter med aktiviteter året runt och evenemang för olika målgrupper.

Aktiviteter som skapar känslan av delaktighet.

Äldre byggnader främjar parkens affektionsvärde. I fonden ser vi Krogfallsstugan i Linköpings Trädgårdsförening.

Originalitet - att inte känna igen sig

Sorte (2005) menar att en god park innehåller naturelement som arkitektoniskt och innehållsmässigt möjliggör återhämtning genom att skapa känslor som avviker från människans dagliga rutiner och distraktioner i staden. Parker kan ge den fria upptäckarkänslan av något annorlunda och speciellt, vilket kan vara anledningen till att många människor söker sig till parker om dessa är av god kvalitet (Sorte 2005).

Enligt Küller (1975) påverkar det ovanliga eller överraskande i en miljö dess originalitet. Det man tidigare inte sett får ett högt originalitetsvärde, vilket förändras och blir lägre med tiden då man vänjer sig vid miljön (Küller 1975). Omgivningar med annorlunda form och innehåll ger distans och en sund känsla av miljöombyte (Hartig 2005).

Slingrande vägar och utblickar guidar ögat att se delar av vad som är bortom den närmsta platsen vilket lockar till att finna mer än vad som är synligt (Kaplan 1998). Utblickar sätter igång föreställningsförmågan (Kaplan 1998). Vegetation som delvis skymmer det som finns bakom inbjuder besökaren att fortsätta vidare (Kaplan 1998).

Linköpings Trädgårdsförening är till stor del omsluten av byggnader och vegetation vilket avskärmar från den omgivande staden samtidigt som det finns flera tydliga ingångar till området. Två sidor av parken, den ena söder om bergets fot och den andra vid huvudentrén mot Drottninggatan kantas av bilväg. Parkens storlek och kupering bidrar till låg genomsikt, vilket kan bidra till känslan av avskildhet för besökarna.

Parken är innehållsrik både vegetationsmässigt och aktivitetsmässigt. Detta i kombination med den varierande rumsligheten främjar nyfikenheten att utforska omgivningen. Vegetationsområdet kring berget är av vild karaktär, med kurvig trappstig upp till bergstoppen som ger en vildare känsla.

Parken har en tydlig identitet med förankring i parkens historia. Det finns försäljning av växter, pedagogisk verksamhet kopplat till naturen, en filosofisk vandrings slinga, en trädpromenadslinga samt andra aktiviteter (Wallenquist 2009). De senaste årens utvecklingsplaner har stärkt parkens identitet med utgångspunkt från parkens historia i förnyad skepnad (Wallenquist 2009).

Exemplifiering av element som kan skapa upplevelse av *originalitet*:

Separation från distraktion till exempel genom att avskärma från omgivningen. Distinkta karaktärer som kontrasterar och tydliggör att man befinner sig i något nytt.

Kupering och vegetation för minskad genomsikt.

Slingrande vägar.

Platser med utblickar.

Bilden visar berget med utsiktstornet Belvederen med långa utblickar. Växtligheten på berget har en vildare karaktär än resten av parken. Denna del av parken kan bidra till upplevelsen av originalitet i parken.

Diskussion

Syftet med detta arbete är att undersöka de åtta faktorerna *trivsamhet, komplexitet, helhet, rumslighet, kraftfullhet, social status, affektion* och *originalitet* vilka enligt miljöpsykologisk forskning definierar den visuellt upplevelsemässigt idealiska parken. Syftet är även att med utgångspunkt från Sortes (2005) text "Parken för Homo Urbanis - stadsmänniskan", utforska hur faktorerna kan exemplifieras i fallstudien Linköpings Trädgårdsförening och generellt. Nedan diskuteras arbetsmetoder, dess resultat, mina tankar om och tolkningar av faktorerna samt reflektioner under arbetets gång.

Metod

Utgångspunkten i min studie är Sortes artikel "Parken för Homo Urbanis - stadsmänniskan" och miljöpsykologisk litteratur som behandlar det miljöpsykologiska perspektivet på den visuella upplevelsen av parker. Det ledde in på den semantiska miljöbeskrivningen inom miljöpsykologi och dess åtta faktorer för en visuellt upplevelsemässigt god miljö vilket blev studiens huvudfokus. Andra perspektiv på det visuellt upplevelsemässiga och upplevelsen av en miljö med andra sinnen, kunde också ha varit intressant att undersöka och jämföra med. Exempelvis för att se hur de kan kombineras.

Metoder i mitt arbete är huvudsakligen litteraturstudier om miljöpsykologi med anknytning till faktorerna, en fallstudie av Linköpings Trädgårdsförening och resonemang kring mina egna tolkningar. Exemplifieringen av faktorerna kan

därför i viss mån påverkas av subjektivitet då personer kan göra olika tolkningar beroende på bakgrund och referensram.

För att få ett mer objektivt och allmängiltigt resultat kan det vara bra att ha möjlighet att sammanväga fler personers tolkningar och upplevelser av hur faktorerna kan exemplifieras. Till exempel skulle en enkätundersökning som involverar allmänheten eller en grupp studiekamrater eller andra initierade kunnat resultera i bredare underlag för hur faktorerna kan exemplifieras. Detta rymdes dock inte inom ramen för detta arbete. Analys av faktorernas exemplifiering i fler fallstudier och jämförelse mellan studieobjekt skulle också kunna resultera i fler perspektiv på hur faktorerna kan yttra sig generellt. Den semantiska miljöbeskrivningens användning av skattningsskalor skulle då kunna vara användbar. I min studie resonerade jag istället med utgångspunkt från litteraturstudierna vad i en park som kan bidra till känslan av varje faktor. Den metoden lämpade sig för mitt syfte som var att undersöka hur faktorerna skulle kunna exemplifieras.

Resultat

Litteraturstudien och fallstudien av de åtta visuella faktorerna har gett mig insikt i begreppen och hur faktorerna kan exemplifieras. Nedan redovisas mina reflektioner angående parkmiljöer och den semantiska miljöbeskrivningens faktorer. Mycket av det jag tagit del av i litteraturstudien beskriver parkers positiva påverkan på människor i städer, till exempel att parker främjar återhämtning, områdesgemenskap och social integration. Kanske kan den semantiska miljöbeskrivningens åtta definierade faktorer och graden av dessa användas för att beskriva vad som bidrar till eller behöver förbättras i en miljö, ur ett visuellt upplevelsemässigt perspektiv, för att främja exempelvis återhämtning, områdesgemenskap och social integration.

Både Kairos Future (2012) och Ulrich (1984) beskriver att parker i staden främjar den mentala hälsan och möjliggör återhämtning. I den semantiska miljöbeskrivningen beskriver faktorn originalitet detta. Hartig (2005) förklarar att omgivningar med annorlunda form och innehåll ger distans och en sund känsla av miljöombyte. En parkmiljös upplevelsegrad av originalitet skulle alltså påverka hur väl en parkmiljö bidrar till mental återhämtning. Även graden av trivsamhet, hur behagfull miljön är, exempelvis med växter och vattenelement (Hartig 2005), kan bidra till hur väl miljön bidrar till återhämtning.

Faktorerna trivsamhet och rumslighet kan även påverka områdesgemenskap och social integration. Miljöns trivsamhet, skönhet och trygghet, kan då påverka områdets sociala integration och hur gärna människor vistas i området. Även rumslighetens bidrag med större och mindre rum, kan främja spontana möten mellan människor. Rumsligheten kan alltså vara en faktor som bidrar till ökad områdesgemenskap och social integration.

Litteraturen beskriver att parker kan bidra till att öka egendomsvärdet på närbelägna fastigheter (Kairos Future 2012). Graden bearbetning och omvårdnad, vilket påverkar faktorn social status, är enligt min mening kopplat till detta och det belyser vikten av skötsel och underhåll av parkmiljöer. Medvetenhet om detta är något man kan se på många håll i samhället då det satsas på upprustning av utomhusmiljöer i bostadsområden och i stadsdelsparker. Kanske är höjd social status, till följd av hög grad av upprustning av byggnader och deras utomhusmiljöer, även en orsak till gentrifiering.

Avslutning

Detta arbete har gett mig viss inblick i miljöpsykologi samt den semantiska miljöbeskrivningen och dess åtta faktorer för en upplevelsemässigt god parkmiljö. Det har varit intressant och kunskaperna har breddat mitt sätt att se på parkmiljöer. Sortes (2005) text om dessa faktorer beskriver parkmiljöers värde och utvecklingsmöjligheter i staden samt hur viktigt det är för människor att känna samspel med naturen. Det har även varit intressant att reflektera över hur dessa faktorer kan exemplifieras, men det har samtidigt varit relativt svårt eftersom det inte beskrivs så mycket konkret om detta i den litteratur som jag tagit del av. Jag har dock kommit fram till att de åtta faktorerna för en visuellt upplevelsemässigt god parkmiljö kan vara användbara vid beskrivning och utveckling av parkmiljöer. Faktorerna kan användas för att undersöka och beskriva människors visuella upplevelser av parker och även av andra miljöer. Det finns även andra infallsvinklar med teorier och metoder för att beskriva och utveckla parker. Ett förslag på fortsatt undersökning är att jämföra dessa åtta faktorer, med utgångspunkt från den visuellt upplevelsemässiga dimensionen, med andra teorier och metoder för att ta reda på hur de sammanfaller och skiljer sig åt.

Källförteckning:

- Andersson, S.-I. (1990) *New thoughts and visions about the future role and functions of parks in the future*. Parks and escapism. In Parks for the future (Sorte, G. ed) ss. 23-29. Alnarp: Stad & Land 85.
- Aura, S. (1984) *Inför morgondagens stad*. Stockholm: AB Svensk byggtjänst
- Elfström, K. (2010) *Riksintressen i Linköpings kommun*. Bilaga till Gemensam översiktsplan för Linköping och Norrköping.
- Grahn, P. (1990) *Parks for the future*. In parks for the future (Sorte, G. ed) ss. 30-54. Alnarp: Stad & Land 85
- Hartig T. (2005) *Teorier om restaurativa miljöer*. I (red.) Johansson & Küller. Svensk miljöpsykologi. Lund: Studentlitteratur ss. 263-281
- Johansson & Küller. (2005) *Svensk miljöpsykologi*. Lund: Studentlitteratur ss. 227-240
- Kairos Future. (2012) *Global Garden Report 2012. A closer look at urban green spaces around the globe*. Tillgänglig: <http://www.kairosfuture.com/references/husqvarna-group/> [2012-05-28]
- Kaplan, R. & Kaplan, S. (1989). *The experience of Nature. A psychological perspective*. Cambridge: University press.
- Kaplan, S. (1990). *Parks for the future - A psychological perspective*. I: G.J.
- Kaplan, R. & Kaplan, S. & Ryan, R. (1998). *With People in mind: Design and management of everyday nature*. United States of America: Island Press
- Küller, R. (1975). *Semantisk miljöbeskrivning*. Stockholm: PsykologiFörlaget ab.
- Küller, R. & Tucker Cross L. Malmö stad, stadsbyggnadskontoret (2003) *Utvärdering av stadsrum Bo01 i Malmö*
Tillgänglig:
[http://malmo.se/download/18.24a63bbe13e8ea7a3c699fd/1383643946881/Utv%C3%A4rdering+av+stadsrum+Bo01+i+Malm%C3%B6,+Lisa+Tucker+Cross+%26+Rickard+K%C3%BCller+\(2003\).pdf](http://malmo.se/download/18.24a63bbe13e8ea7a3c699fd/1383643946881/Utv%C3%A4rdering+av+stadsrum+Bo01+i+Malm%C3%B6,+Lisa+Tucker+Cross+%26+Rickard+K%C3%BCller+(2003).pdf)) [2014-11-12]
- Linköpings kommun (2007) *Trädgårdsföreningen, utvecklingsplan 2007-03-02*
- Linköpings kommun (2009) *Trädgårdsföreningen antagen till prestigefyllt trädgårdsnätverk i Europa*. Tillgänglig:
<http://www.linkoping.se/Global/Press/pressmeddelanden/Samhällsbyggnad/2009/2009-01-13%20Trädgårdsföreningen%20invald%20i%20EGHN.pdf>
[2012-05-28]
- Nationalencyklopedins ordbok (2012). Uppslagsord: *Hedoni*. (elektronisk). Tillgänglig: <http://www.ne.se/lang/hedoni>, Nationalencyklopedin [2012-05-23]
- Sorte (red.). (1990) *Parks for the future* (ss. 4-22). Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, Stad och Land.
- Sorte, G. (1994). *Perception of public green spaces - a park for Homo urbanis*. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet, Stad och Land.
- Sorte, G. (2005). *Parken för Homo Urbanis – stadsmänniskan*. i (red.) Johansson & Küller. Svensk miljöpsykologi. Lund: Studentlitteratur ss. 227-240
- The European Garden Heritage Network (EGHN) cmsen.eghn.org/definition
[2012-05-08]

Ulrich, R.S. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224, ss. 420-421.

Ulrich, R.S., Simons, R., Losito, B.D., Fiorito, E., Miles, M.A. & Zelson, M. (1991). Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, 11, ss. 201-230.

Wallenquist, I. (2004) *Trädgårdar i Östergötland*. Linköping: Östergötlands länsmuseum

Wallenquist, I. (2009) *En park i staden. 150 år med Linköpings Trädgårdsförenings Park*. Linköping: Linköpings kommuns förlag